

TÜRK DÜNYASININ ORTAK TARİH DERS KİTABININ YAZILMASI PROJESİ HAKKINDA

Prof. Dr. Darhan KIDIRALI
Türk Konseyi Genel Sekreteri Yardımcısı

Saygıdeğer bilim adamları!

Kıymetli konuklar!

Avrasya’da Türk dili ve tarihi eğitiminin değerlendirilmesi ile ilgili bu toplantıyı çok önemsiyoruz. Zira bu konu Türk Konseyi’nin yürütmekte olduğu Türk dünyasında ortak tarih ve ortak edebiyat dersleri okutulması projesi bakımından önemlidir. Bundan dolayı Sempozyumu tertip edenleri kutluyorum.

Ayrıca, mezunu olduğum Marmara Üniversitesi’nde hitap etme fırsatı bulduğum için de çok müteşekkirim.

Kıymetli konuklar!

Benim esas konum, mensubu olduğum Türk Konseyi’nin ortak tarih ders kitabı projesi hakkında olacaktı. Ancak Prof. Dr. Mambet Koygeldiyev Sempozyuma katılmadığı için iki konuyu birleştirerek anlatmaya çalışacağım.

Bilindiği gibi Kazakistan tarihi bağımsızlık öncesinde “Sovyet insanı” yetiştirmek gayesiyle Marksizm-Leninizm temelinde yazılmakta ve okutulmaktaydı. Bundan dolayı bu dönemde Kazakistan’da tarih yazımı Sovyet otoriteleri tarafından yönlendirildi. Buna göre binlerce yıllık Türk tarihinden ziyade “Sovyet Kazakistan’ı” anlatılmakta ve bu çerçevede Kazakların Çarlık Rusya’ya gönüllü olarak katılışına ve Sovyetler Birliğiyle birlikte yükselişine vurgu yapılmaktaydı. Ülkenin bağımsızlık kazanması ile birlikte, milli kimliğin yeniden biçimlendirilmesi ve milli tarih bilincinin inşası gerekli idi. Kazakistan yönetimi bunu akılcı bir şekilde gerçekleştirmeye çalıştı. Değer bir ifadeyle Kazakistan geleceğe bakarak geçmişini ihtiyatlı bir biçimde inceleme yolunu seçti.

Bağımsızlığın ilk yıllarında Kazakistan'ın demografik yapısı oldukça karmaşıktı. Bundan dolayı ülkenin yeni tarih yazımı Sovyet dönemindeki algılamaları ciddi bir biçimde incelemekten ve Çarlık ile SSCB dönemlerinin kötü anılarını vurgulamaktan çekinmedi. Ancak bunu ülkede geleceğe dönük bir çekişme aracı olarak kullanmaktan da sakındı.

Hem devletin iç istikrarını koruma hem de Kazakların milli kimliğe dayalı bilincini oluşturma çabalarını dengeli bir şekilde sürdüren Devlet Başkanı N. Nazarbayev, 1994 yılında düzenlenen “Tarihi Hafıza” gecesinde yaptığı konuşmada bu konuya şöyle değinmektedir:

“Geçmişini araştırmak, iyi ile kötüyü, akla karayı ayırmak ve ondan istifade edebilmek, toplumumuzun en önemli meselelerinden birisidir. Çünkü bizim kutsal bağımsızlığımız bu tarihi doğru tanımlamakla doğrudan ilgilidir, zira geçmişini bilmeden geleceği tayin etmek asla mümkün değil. Bununla birlikte geleceği berrak olmayan devlete de tam bağımsız demek doğru değildir. Bunun için tarihe ve tarihi şahsiyetlere bakış büyük bir sorumluluktur ve geniş düşünceyi gerektirir”.

Bu düşünceyi esas alan Kazakistan Eğitim Bakanlığı ve İlimler Akademisi aradan çok geçmeden eğitim müfredatları ile ders kitaplarında kapsamlı değişiklikler gerçekleştirmiştir.

Devlet Başkanı N. Nazarbayev'in yönetimindeki Milli Kurul tarafından 1995 yılında kabul edilen “Kazakistan Cumhuriyeti Tarih Bilincini Oluşturma Belgesi” ise devlet destekli tarih yazımı anlayışının kurumsallaşmasında dönüm noktası oldu. Bu Belgede “Kazakların devleti antik çağlardan beri Kazak topraklarında var olan büyük göçer imparatorlukların ve kağanların devamıdır” diye ifade edildi. Belge böylelikle Kazakların ülke topraklarına ezeli ve ebedi bağlılıklarını vurgulamakta ve günümüz için de Kazakistan'da ayrıcalıklı bir statüye sahip olmaları gerektiğini zımnen öngörmektedir.

Bütün bunları destekler mahiyette, 1998 yılı Devlet Başkanı tarafından “Milli Tarih Yılı” olarak ilan edildi.

Bu sene, daha önceleri hafızalardan silinmeye çalışılan milli mücadeleler konusu ciddi araştırmaların konusu oldu. Özellikle arlık Rusya'sına karşı başarılı mücadele yürüten Kenesarı Han ile XX. Yüzyılın başındaki Alaş hareketi hakkında yeni bakış açısı ortaya çıkmıştır.

Devlet tarafından desteklenen tarih araştırmaları vatanseverlik ruhunun yerleşmesi amacıyla 2003 yılında oluşturan "Kültürel Miras Programı" erevesinde yürütülmüş ve epey yol almıştır. Program çerçevesinde onlarca eski Őehir kalıntılarına restorasyon yapılarak, Kazakistan tarihiyle ilgili dünyanın değişik yerlerinden 5000'den fazla el yazması satın alınmıştır. Bu bağlamda sadece in'den 3500 eser getirilmiştir. Toplanan malzemeler tarihçiler tarafından değerlendirilmekte ve eğitim müfredatlarına dahil edilerek üniversitelerde ve orta oğretimde okutulmaktadır.

Bütün bunları anlattıktan sonra Kazakistan'da tarih eğitimini ana hatlarıyla 5 başlık altında toplamak ve değerlendirmek mümkündür:

1. Proto/ n Türkler dönemi – Güney Kazakistan'da bir milyon yıllık taş aletlerin bulunmasıyla birlikte Kazak tarihinin kökleri daha eski çağlara çekilmiştir. Son yıllarda yapılan arkeolojik kazılarda Güneydeki Őilikti, Doğudaki Berel, Kuzeydeki Karagandı ve Batıdaki Atırau'da bulunan Altın Adamlar Kazak tarihçilerini daha çok İskit/Saka dönemlerini araştırmaya sevk etmiştir. Ülkede n Türkler tarihiyle ilgili çalışma yapan tarihçilerin sayısı artmıştır.

2. Hunların menēei ve kurdukları imparatorluklar anlatılmakta, ancak bu konuya Türkiye'deki gibi geniş yer verilmemektedir. Onun yerine Usun, Kanglı gibi kadim Türk boyları okutulmaktadır. Bununla birlikte Göktürkler devri oldukça ne çıkan konular arasındadır. Bu konuda arkeolojik kazılar tertip edilmekte ve bilimsel projeler desteklenmektedir. Her yıl Trkologlara verilen "Kültegin" dl mevcuttur. Avrasya niversitesi'nin girişinde Orhun abidesi yer almaktadır.

3. Kazak Hanlığının ortaya ıkışı Cuci ulusunun, yani Altınordu'nun devamı olarak anlatılmaktadır. Bu bakımdan ülkede Cengiz Han ve slalesiyle ilgili araştırmalar artmıştır. Kazak halkını oluşturan boyların tarihi ve Czlerin

ortaya çıkışı da önem kazanmıştır. Ayrıca Kazak bozkırlarının Türk kavimlerinin ata yurdu olduğu vurgusu da ön plana çıkmaya başladı.

4. Ülkenin Çarlık tarafından istila edilerek, büyük bir soykırımın yaşandığı ve Sovyetlerin bu kıyımı devam ettirdiği konusu somut delillerle ortaya konulmaya ve okutulmaya başlandı. Sovyet dönemiyle ilgili algılar değişti. Örneğin, günümüz Kazak gençliği Sovyetler tarafından idam ettirilen Alaş büyüklerini kendilerine örnek almaktadır. Daha önceleri “Büyük Vatan savaşı” olarak anlatılan II. Dünya Savaşını da farklı şekilde yorumlanmaktadır.

5. Daha 20 yılını yeni dolduran bağımsızlık dönemi Kazakistan’da oldukça büyük bir öneme sahiptir. Dönemi araştıran, özellikleriyle getirilerini ortaya koyan ve bununla ilgili ders kitapları yazan merkez ve enstitüler mevcuttur.

Konuyu özetlersek, Bağımsızlık döneminde Kazakların tarih sahnesine çıkışının Kazak Hanlığından eski olduğu araştırmalarla desteklenmiştir. Böylelikle tarih şuuru ülke sınırlarının dışına taşmıştır ve Kazakistan’ın Türk dünyasının önemli bir parçası olarak entegrasyon sürecinde aktif rol oynamasına zemin hazırlamıştır.

Değerli katılımcılar!

Türk Konseyi’nin temel amacı Türk dünyasında her alanda kapsamlı işbirliğinin geliştirilmesidir. 2009 yılında Nahçıvan Anlaşması’nı imzalayan ülkeler, bu işbirliğinin temeline halklar arasındaki tarihi bağları, ortak dil, kültür ve gelenekleri koymuşlardır.

Ülkelerimizin birbirinden güç alarak, Türk Konseyi gibi bir entegrasyon projesi çerçevesinde hep birlikte kalkınmasını ve ilerlemesini istiyorsak tarihi bağlarımıza, ortak dil, kültür ve geleneklerimize de yatırım yapmalıyız. Nitekim, Türk Konseyi’nin geçtiğimiz yıl Bişkek’te yapılan ikinci zirvesi bunun bir göstergesi olarak “Eğitim, Bilim ve Kültür Alanında İşbirliği” temasıyla gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu zirve toplantısında Devlet Başkanlarının onayıyla ivme kazanan projelerden biri ortak tarih ders kitabı yazılmasıdır. Sekreteramız tarafından hazırlanan ve Aksakallar Konseyi tarafından uygun bulunan proje taslağı, geçtiğimiz günlerde yaptığımız Eğitim Bakanlıkları Kıdemli Memurlar Toplantısı'nda ele alınmıştır.

Bu projenin amacı, öncelikle hazırlanacak ders kitapları aracılığıyla ortaöğretim seviyesindeki öğrencilere Ortak Türk tarihi ve kültürü bilincini aşılama; bunu yaparken gençlere bütün Türk dünyasını kucaklayacak tarzda tarih mirası ve kültür eserlerini öğretmek ve ayrıca Türklerin uygarlığa yaptığı katkıların yeni nesillere aktarılmasını sağlamaktır.

Burada bazı noktalara dikkat çekmek gerekir:

Öncelikle ele alacağımız dönem başlangıçtan 13. yüzyıla kadarlık tarihtir. Bunu yaparken amacımız şu andaki Türk halkalarının ortak bir tarihi paylaşmış oldukları düşüncesinin genç neslin zihninde yer etmesidir. Bildiğiniz gibi 13. yüzyıla kadar Türk boyları için ortak coğrafyadan bahsedebiliyoruz.

Altın Ordu, Osmanlı, Timur Devleti, Babür İmparatorluğu, Memlük Sultanlığı gibi tarihimizin ihtişamlı dönemleri ise lise ve üniversite müfredatlarında genişçe yer alabilecektir. Akademik ve kapsamlı olması gereken bu ortak tarih ders kitaplarını yazmak için daha önceleri TİKA tarafından projelendirilen ve epeyce mesafe alınan kitaptan istifade edilebilir.

Bu bağlamda geçtiğimiz ay İstanbul'da kurduğumuz ve bu ayın 29-ında Bişkek'te Çalışma Esasları ile Yönergesini kabul edeceğimiz "Türk Üniversiteler Birliği" uygulama alanı olarak kullanılabilir diye düşünüyorum.

Diğer bir husus, Türk devletlerinin tarihte başkalarıyla olduğu kadar kendi aralarında da savaşmış oldukları gerçeğidir. Ancak, biz ayrılıklara değil, birlikteliklere dikkat çekeceğiz, bizi birleştiren noktaları vurgulayacağız.

Mesela Avrupa Birliği'ni oluşturan halkların ve devletlerin geçmişine bakarsanız, çok daha yakın geçmişte tarihteki en büyük savaşlara sebep ve sahne

olduklarını göreceksiniz. Ancak, onlar bir “Avrupalılık” kimliği etrafında bir araya gelmeyi bilmişlerdir. Kaldı ki, aralarında ortak bir dil bile yoktur.

Oysa biz sahip olduğumuz ortak tarih, kültür ve dil sayesinde Türk dünyasında entegrasyon sürecimize çok daha avantajlı bir konumdan başlıyoruz. Ortak yaşayış, kültür, inanç ve hatta efsaneler bizi birleştirmektedir.

Ortak tarihimizin erken aşamalarından bu yana devamlılığı sağlayan bir başka birleştirici ortak unsur ise Türk boylarıdır. Nitekim, Orta Asya’dan çıkan, bugün de o coğrafyada yaşamakta olan Türk boyları, tarih boyunca kurulan diğer Türk devletlerinin de temelini teşkil etmişlerdir.

Tüm bu unsurların dikkate alınacağı bir anlayışla kaleme alınacak olan ortak tarih kitabında yer alacak bölümleri özetle şu şekilde sıralayabiliriz:

Önce Türklerin menşei ve İskitler gibi kadim Türk toplulukların yaşayışı, kültürü, inancı, dili ve efsaneleri işlenecektir. Onu müteakiben Türk boylarının kurdukları büyük devletler anlatılacaktır. Keza bu devletlerin tarihi, yaşayışı, kültürü, inancı, dili ve efsaneleri de derse konu olacaktır.

Daha sonra Türklerin İslamiyet’e geçişiyle başlayan dönem ele alınacaktır. Bu dönem aynı zamanda Kaşgarlı Mahmut, Hoca Ahmet Yesevi ve Farabi gibi büyük şahsiyetlerin çok değerli eserlerini verdikleri dönemdir. Bu şahsiyetlerin genç nesil tarafından Türk dünyasının ortak değerleri olarak benimsenmesi ve yüceltilmesi önem taşımaktadır.

Son bölümde büyük imparatorlukların ortaya çıkışından bahsedilecektir. Bu devletlerin dünya medeniyetine kazandırdıkları mimari eserler, eğitim sistemlerinin yanı sıra izlerini bugüne kadar taşıyan yaşayış biçimleri, inançlar, kültürel unsurlar yine birleştirici ortak unsurlar olarak ön plana çıkarılacaktır.

Kitapların içeriğinden Türk Akademisi sorumlu olacaktır ve Eğitim Bakanlıklarının onayından geçerek müfredata eklenecektir.

Burada birkaç husus önem kazanıyor. Daha önceleri tarihimizin başkaları tarafından kendi bakış açılarına göre ve kendi gündemleri doğrultusunda yazılmış

olması bizim için önemli bir kayıptır. Dolayısıyla, tarih yazımının doğru ellere teslim edilmesi gereğini vurgulamak isterim.

Bu çerçevede Türk dünyası tarihçileri bir birlik içinde çalışmalıdır. Meseleleri birlikte ele alarak değerlendirmeli ve sorunların çözümleri için ortak yol ve metot izlemelidirler. Bunun için Türk Dünyası Tarihçiler Birliğini kurmak zamanı geldi diye düşünüyorum.

Çünkü bu hem dünyanın bizi yanlış ve eksik tanınmasına hem de genç nesillerimizin bir özgüven eksikliğiyle yetişmesine sebebiyet vermektedir.

Diğer husus ise, kitabın yazımı tamamlandığında ulusal müfredatlara nasıl dahil edileceği konusudur. Çünkü belli bir standardın yakalanması şarttır. Onun için Eğitim Bakanlıklarının ilgili birimleri ortak bir çalışma yürütecekler ve derslerin hangi sınıfta kaç dönem, haftada kaç saat üzerinden anlatılacağını belirleyeceklerdir.

Bu konuda bazı fikirler şimdiden oluşmuş ve geçtiğimiz günlerde yaptığımız Türk Keneşi Eğitim Bakanlıkları Kıdemli Memurlar Toplantısında dile getirilmiştir. Türk Keneşi Sekreteryası olarak, bu projenin ilerletilmesi için gerekli çalışmaları daha fazla zaman kaybetmeden ilerletmek arzusundayız.

Özellikle genç nesil arasında ortak tarih bilincinin yerleşmesine yönelik çalışmaların sonuç vermesi, Türk dünyasının geleceğine daha güvenle bakmamızı sağlayacaktır. Devlet Başkanlarımızın bu projeleri desteklediğini bilmek bizi daha fazla ve şevkle çalışmaya sevk etmektedir.